

Т.У. Ганчарова-Цынкевіч (г. Мінск)

Мастацкая канцэпцыя прыгажосці ў творчасці М. Багдановіча

С першых спроб пяра Максім Багдановіч пачынае шукаць “красу, і светласць, і прастор” [1, с. 260], свет з вечным абнаўленнем і філасофіяй развіцця, з радасцю новага надыходзячага дня і квітненнем прыроды. Паўнакроўнае адчуванне жыцця, разуменне яго дыялектыкі – гэта тая сіла і магутнасць духу Багдановіча, што застаўляла яго не паддавацца абставінам, быць вышэй за іх, жывіла яго веру ў нацыянальнае адраджэнне народа.

Адным з прынцыпаў эстэтыкі М. Багдановіча было палажэнне, што прырода, жыццё – куды шырэй, багацей за формы мастацтва, што толькі ў іх сапраўдная прыгажосць. Доказам гэтага могуць служыць шматлікія вершы паэта, такія, як “Актава”, “Мы доўга плылі ў бурным моры”, “Свяча бліскучая зіе...” і інш. Як вядома, гэты прынцып, што прырода багацей за формы мастацтва, быў вядучым і ў эпоху Рэнесанса, што яшчэ раз падкрэслівае добрае веданне і прыхільнасць беларускага класіка да эстэтыкі той пары.

М.Багдановіч заўсёды суадносіў прыгожае з этычным, даследаваў чалавечае жыццё неадрыўна ад навакольнага асяроддзя, пра што сведчаць цыклы “У зачараваным царстве”, “Згукі бацькаўшчыны”, “Старая Беларусь” з кнігі “Вянок”. Для паэта заповітная сутнасць жыцця, мадэль якога – жаданне чалавека пераадолець сваю адзінканасць, узняцца над ёй, стаць арганічнай часткай жыцця ўсеагульнага. Багдановіч у сваёй творчасці шукае пункт апоры, які б вызначыў духоўныя магчымасці чалавека, пошукі маральнай сістэмы, калі каштоўнасны аспект мастацкай літаратуры – мастацкае пазнанне чалавека і чалавецтва знаходзіцца ў іх гістарычным адзінстве. Гэта вызначэнне нашага мастака слова як ніколі адпавядае абвостранаму інтарэсу сённяшняга часу да праблем маральнага і эстэтычнага ідэалу ў грамадстве.

Патрыятызм Багдановіча заснаваны на двух асноўных пачуццях: асабістым адчуванні прыгажосці роднага краю і вострым душэўным болю за яго нядолю і заняпад. Гэтыя думкі з’яўляюцца моцнай натхняючай сілай для яго таленту. Нават атрымліваецца, што паэт пераконвае нас у залежнасці свайго таленту ад своеасаблівага лёсу Радзімы: А як родную згадаю старану, // Як згадаю яе беднасць і нуду, – // Сэрца сціснецца, і я пяць пачну, – // Мо душу хоць трохі гэтым адвяду [1, с. 199]. Больш таго, Багдановіч ставіць асабістае існаванне ў залежнасць ад неабходнасці

ахвярнага служэння інтарэсам Радзімы, калі яе заняпад, знішчэнне прыраўноўваецца да знішчэння ўласнай асобы: Маці родная, Маці-краіна! // Не ўсцішыцца гэтакі боль... // Ты прабач. Ты прымі свайго сына, // За Цябе яму ўмерці дазволь! [1, с. 314 – 315]. Родная зямля – надзея паэта, бо толькі ў ёй адной крыніца жывой вады, што дае яму натхненне і веру ў будучыню.

М. Багдановіч у сваёй творчасці сцвярджаў вялікую ролю інтэлекту і свядомасці. Аднак ідэалам для яго з’яўляецца арганічнае спалучэнне думкі і пачуцця, рацыянальнага і эмацыянальнага. Работа думкі і душы. Праца і талент спараджаюць сапраўдную прыгажосць, вышэйшую красу. Наконт гэтага паэт палемізуе з Пушкіным у вершы “Ліст”: Сальеры ў творчасці ўсё хацеў паняць, // Ва ўсім упэўніцца, усё абмеркаваць. // Абдумаць спосабы, і матэр’ял, і мэту, // І горача любіў сваю свядомасць гэту. // У творчасці яго раптоўнага няма: // Аснова да яе – спакойная дума... // Уменне да ігры Сальеры здабываў // Праз мерны, нудны труд, і с праўдзі забываў // Ён гэтым талент свой, як бачна з думак драмы! [1, с. 264]. У творах “У вёсцы”, “Вераніка” – жывая чалавечая краса ў простым працоўным чалавеку з яго клопатамі пра людзей з багатым і прыгожым унутраным светам. Гэтыя сцвярджэнні – частка светапогляднай эстэтыкі беларускага паэта, што выяўляе філасофскі энас. сістэму, якая ўвасабляе канцэпцыю духоўнага асваення свету, дамінанту іх духоўнага вымярэння, што вызначае прыгожае ў чалавеку, неабходнае для пастаяннага вымярэння сутнасцей маральнага.

Канцэпцыя чалавека і сусвету ў Багдановіча раскрываецца ў яе дыялектычнай сумежнасці: каб набыць адзінства са светам, чалавек павінен узбагаціць сваю духоўную прыроду, выхоўваючы ў сабе дзейснае імкненне да яго творчага пераўтварэння.

Глыбокім лірызмам і высокай ступенню маральнасці і цнатлівасці вызначаюцца вершы класіка беларускай літаратуры пра каханне. “Першая любоў” – верш пра квітненне душы закаханага: “А мне – вясёла. Блішчаць вочы, // І кроў ад шчасця аж кіпіць... [1, с. 242]. Светлым, заўсёды маладым каханнем паэт захапляецца і ад усяе душы ўслаўляе яго. На гэтую тэму можна згадаць такія яго вершы, як “Зорка Венера”, “Не знайсці мне спакою ні цёмнаю ноччу, ні днём...”, “Набягае яно”, “Маладыя гады”, “Непагодны вечар” і інш. Пошукі красы і прыгажосці ў Багдановіча – гэта яшчэ і пошукі прыгожага і ідэальнага чалавека, таму вершы на тэму кахання з’яўляюць усімі колерамі вясёлкі, гукамі прыгожай сімфоніі.

Красе кахання ў паэзіі М. Багдановіча вельмі часта спадарожнічае характава прыроды: Помніш толькі красу, // Мілы тварык дзявочы, // Залатую касу, // Сіняватыя вочы. // Цёмны сад – вінаград, // Цвет бяленькі вішнёвы, – // І агністы пагляд, // І гарачыя словы [1, с. 306]. Услаўленне кахання складаецца тут як гімн пачуццю наогул. Каханне ўзвялічвае, прыносіць радасць і светлы сум, і ў той жа час робіць чалавека чыстым і цнатлівым.

Вяршыняй пейзажнай лірыкі паэта сталі яго вершы, поўныя паэтызацыі яднання чалавека з царствам прыроды. У сваім захапленні красой прыроды паэт аж раствараецца ў ёй: Заварожаны вячэрняй цішынёй, // Я не цяплю, дзе рука, дзе галава, // Бачу я, з прыродай зліўшыся душой, // Як дрыжаць ад ветру зоркі нада мной // Чую ў цішы, як расце трава [1, с. 62]. Музыка прыроды – музыка сэрца, гаворыць Багдановіч у вершы “Па-над белым пухам вішняў”. Самыя розныя пачуцці і эмоцыі нараджае ў паэце яднанне з прыродай: спакой, захапленне, лёгкасць, сум, радасць, мройнасць. Прырода ў Багдановіча даруе чалавеку красу і прыгажосць пейзажаў, натхненне і надзею ў жыцці.

Гарманічную красу прыроды паэт апявае ў вершах “Вечар на захадзе ў попеле тушыць”, “Асенняй ноччу”, “На небе месяц ўстаў злёны”, “Ціха на мяккай траве”, “Ціха ўсё было на небе, зямлі і на сэрцы...” (верш “Ноч”) і інш. Ён захоплены красой і характавам вечара і ночы на ўлонні прыроды.

У праявічых апавяданнях “Апокрыф”, “Музыка”, “Шаман”, “Марына”, “Мадонна” М. Багдановіч таксама распрацоўвае праблему вышэйшай красы.

Каб больш зразумелым стаў вобраз Мадонны ў творчасці нашага паэта, заглыбімся ў паходжанне і гісторыю яго. Як вядома, у фальклоры гэты вобраз гараўноўваецца з багіняю-маці. З прыняццем хрысціянства на Русі гэты вобраз атаясамліваецца з Багародзіцай. У час еўрапейскага Адраджэння 14 – 16 стст. Вобраз Мадонны ўжо з’яўляецца эталонам прыгажосці, духоўнасці і высокай маральнасці. У вобразе Мадонны мастакі эпохі Рэнесансу злучылі ў адзінае цэлае фізічны і духоўны пачаткі. Менавіта пра гэта распавядае герой эцюда “Мадонна”: “Тут-то традиция писать Мадонн и пригодилась, что давала она готовые формы для воплощения мысли этой. Изображаючи её, сию Деву – Мать, они всего легче могли передать эту идею свою. И передали, скажу я вам. А так как Мадонны эти – недостижимые вершины искусства, Монбланы его, что ли, то, стало быть, как я и говорил, слияние обеих сторон женственности в

некоторый монолит – это и есть венец всяческой красоты “ [2, с. 45 – 46]. Герой эцюда лічыць вобраз Мадонны “венцом всяческой красоты” (да яго, відаць, далучаецца і сам аўтар) і ў гэтым ёсць свая праўда, бо нездарма сакрэт адраджэнскай Мадонны, яе прыцягальная моц, хвалюе ўжо не адно пакаленне людзей. Вобраз Мадонны – ідэал высокай красы, спасцігнуць які імкнуліся Рафаэль і Пятрарка, Дантэ і Мікеланджала, Пушкін і Дастаеўскі. Да гэтага імкнуўся і М. Багдановіч, якога не мог не вабіць вобраз Мадонны, такі загадкавы і вечна малады. У гэтым вобразе паэт увасобіў свой ідэал прыгожага зямнога жыцця. Для беларускага мастака слова Мадонна – сімвал самых лепшых чалавечых пачуццяў і імкненняў, яго ўяўленняў аб прыгожым у свеце.

У апавяданні “Апокрыф” М. Багдановіч спыняецца на ролі песняра і песеннай творчасці. Знамянальнымі з’яўляюцца словы Хрыста: “Штодзённымі клопатамі поўніцца жыццё людское. Але калі зварухнецца душа чалавека, – толькі песня здолее спатоліць яе. Шануйце ж песні свае” [2, с. 51]. Як бачым, аўтар зазначыў, што лепшай крыніцай у наталенні духоўнай смагі народа будзе яго народная песня, у якой увасоблена мудрасць нашых продкаў.

Беларускі песняр бачыў сваё прызначэнне як мастака слова перш за ўсё ў служэнні свайму народу ў справе Адраджэння яго духоўнай існасці. Таму невыпадковым у “Апокрыфе” словы: “Добра быць коласам; але шчаслівы той, каму дадзена быць васільком. Бо нашто каласы, калі няма васількоў?” [2, с. 52]. Прыгожосць у шматстайнасці праяўлення самога жыцця. Такі вывад робіць аўтар “Апокрыфа”, які адстойваў арганічную еднасць мастацтва і жыцця.

Краса, прыгожосць разглядаецца ў творчасці М. Багдановіча ў самых разнастайных праявах, рознабакова і шматгранна. Краса заўсёды ўзвышае чалавека, робіць яго цяплявым, лепшым і адначасова садзейнічае яго духоўнаму росту. Шлях пошуку “красы, і светласці, і прастору” стаў гранню красы гуманізму паэта.

Літаратура

1. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : У 3 т. / М. Багдановіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1992. – Т.1 : Вершы, паэмы, пераклады, наследаванні, чарнавыя накіды.
2. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : У 3 т. / М. Багдановіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1993. – Т.2 : Мастацкая проза,

пераклады, літаратурныя артыкулы, рэцэнзіі і нататкі, чарнавыя накіды.

3. Конан, У. Святло паэзіі і цені жыцця : Лірыка М. Багдановіча / У. Конан. – Мінск : Маст. літ., 1991.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ